

Rok od Narození Páně tisící devadesátý druhý začal v české zemi nezvykle mírně. Vánoce prošly šedivě pošmourně a ani teď v lednu tomu nebylo jinak, po sněhu nebo mrazu ani památky. Občas zapršelo, ale slunce docela hrálo i přesto, že dny byly krátké. Sedláci se mračili nad takovými úkazy a prorokovali mizernou úrodu. Pražský královský šašek Janek, narozený v Římě, si však liboval.

V uličkách pražského podhradí na levém břehu Vltavy chvílemi profukoval vítr a odháněl kouř z ohnišť přes řeku do židovské čtvrti, ale v některých zákoutích bylo téměř jarně. Labyrint kamenných zídek udržoval až do večera denní teplotu sídliště, vytvářenou krby kramářských obchůdků a výhněmi řemeslnických dílen. Den byl ovšem krátký a brzy padla tma, prosvěcovaná ohništi domácností.

Tímto labyrintem uliček, zákoutí a dvorků spěchal jednoho pozdního lednového odpoledne muž podivně malé postavy, doprovázený obrovským psem. Svalnatý pes s převýslými pysky klusal podél zídek a značkoval rohy, šmejdil se zájmem kolem dveří, čmunchal ve škvírách, ale stále obracel hlavu po svém průvodci, který jej následoval v nevelkém odstupu.

Byl to mužíček tak malý, že jeho hlava nesahala výše než hranatá lebka jeho psího společníka. Jen něco přes metr vysoký trpaslík by se snad dal přehlédnout, nikoliv však přeslechnout. Na hlavě mu seděla rozměrná šaškovská čepice se spoustou rohů, výběžků, špiček a cípů, na nichž měl našito množství rolniček a zvonků, takže každý jeho krok byl provázen veselým cinkáním. Pod krátkým pláštěkem se rýsovala pevná ramena, malé, ale svalnaté nožky vězely ve vysokých kožených botách. Mužík šel rychle a zamyšleně. Okolí si moc nevšímal, jen občas zvedl hlavu a spojil zrak s bdělým pohledem svého psího průvodce. Ti dva si zjevně rozuměli tak, že slova a běžné povely byly přebytočné.

Plavě šedivé psisko zmizelo náhle v zákoutí jednoho temného dvorku a trpaslík se zarazil. Měl naspěch. Dobře věděl, že za tmy je o samotě v pražském podhradí nebezpečno i pro ozbrojené bojovníky. Měl proto svého čtyřnohého druha nejraději těsně vedle sebe a nehodlal mu trpět výlety za ukojením psí zvědavosti. Přitiskl jazyk na zuby, ale ještě než stačil hvízdnout, vynořila se vlhká psí morda zpoza rohu. Trpaslík tedy opět vykročil, ale pes se nepohnul. Jen poodhalil své dvoupalcové tesáky a krátce štěkl hromovým basem. Pak se obrátil a znovu zmizel v temném zákoutí.

Mužiček se rozhlédl po opuštěné uličce v zapadlé části podhradí a s povzdechem se vydal do nitra nevelkého dvorku, kde to páchlo nahnílym vlhkým listím a ještě čím-si jiným. Bylo tam tak temno, že neviděl skoro nic. Zbytky denního světla ozařovaly trochu horní hřeben okolní zídky, na dvůr však padal hluboký stín. Nahmatal tedy rychle psí krk, uchopil kožený obojek a nechal se táhnout do jednoho ze zadních rohů, kam pes mířil s mohutným funením. Ještě tam ani nedošli, když jim pod nohama začalo šustit listí a praskat větvičky hromady haluzí, do níž pes bořil čenich se stále větším zájmem. Trpaslík opatrně našlapoval a rozhrnoval přitom větve nohama, ale najednou uklouzl a zavrával tak, že málem upadl. Opatrně zašmátral nohou v kluzké vrstvě, pak se shýbl a přešel po zemi prsty. Zvedl ruku, a třebaže ji taktak viděl, neomylně ucítil nasládlý pach čerstvé krve.

Vytáhnout pazourek, křesadlo a suchou hubku z jedné z mnoha kapes bylo dílem okamžiku. Mužik zapálil svíčku a sklonil ji až k zemi. Spatřil silný, temně rudý povlak pokrývající udupanou hlínu, která probleskovala v rozmazaných otiscích čtených stop. Opatrně pokročil a uviděl před sebou nevelkou hromadu větví, naházených

bez ladu a skladu v rohu opuštěného dvorku. Puzen zvědavostí se šoural dál, když náhle narazil na cosi pevného. Na zdi vedle sebe nahmatal malý výstupek a svíčku tam připevnil. Nabral náruč větví a odhodil ji stranou. Pohlédl do vytvořené proluky a měl co dělat, aby nevykřikl překvapením a úlekem, neboť přímo na něj se dívaly široce rozevřené oči mrtvol.

Chlapec, nejvýše desetiletý, ležel odevzdaně na zádech s hlavou skloněnou na bok. Dlouhé vlnité vlasy se tmavě odrážely od neskutečně bledého obličeje. Tvář měl jemnou jako dívka, ale trpaslík jasně viděl, že před ním leží chlapec, neboť byl úplně nahý.

Opatrně odhrnul poslední větve a sklonil se až k mrtvému. Žádnou velkou ránu na něm nenašel. Celé hubené tělíčko však bylo poseto mnoha malými rankami, velmi úzkými a ne delšími než půl palce. Byly všude kromě obličeje – na krku, na hrudníku, na bocích, nejvíce na břiše a v podbříšku, na stehnech i pažích. U některých bylo vidět zaschlé stružky krve, mnoho ranek však bylo hladkých a čistých.

Šašek Janek zatáhl za jednu ruku a otočil mrtvého na bok. Šlo to lehce, neboť byl docela vláčný, a tak uviděl, že na zádech žádné ranky nemá. Položil ruku zpět a narovnal se. Pak ustoupil ke svému psu, který trpělivě seděl a čekal na pochvalu za ten zajímavý nález. Trpaslík jej hned podrbl na svalnatém krku, ale ani ten pohyb sám nevnímal, jak stál v zamyšlení nad mrtvým. Někoho mu připomínal, ale nemohl si vzpomenout koho. Opatrně se rozhlédl. Se psem po boku se nebál, a mrtvol už vůbec ne, ale přesto zde bylo něco, co se vymykalo jeho zkušenosti, co vyvolávalo bezděčné mrazení v zádech. Rychle uchopil větve a opět chlapce zakryl. Sfoukl svíčku, zastrčil ji do kapsy a popadl psa za obojek. S očima upřenýma do tmy

a s nastraženými ušima se vypoťácel ze dvora. Šoural přitom nohama, aby nezanechal stopy svých malých nožek. Co nejrychleji se vymotal z labyrintu uliček pražského podhradí a vydal se rázným krokem do kopce. Domů, do své komůrky ve velké budově bližšího králova služebnictva, hned vedle knížecího paláce na pražském hradě.

Nebylo ještě moc pozdě, ale padla zatím tma. Teď pospíchal. Natahoval nožky, jak to jen šlo. Doufal, že stráž u hlavní brány bude propouštět alespoň brankou. V chůzi vnořil ruku za opasek a nahmatal krátkými, trochu neohybnými prsty těžký měšec z pevné kůže. Podplatit stráž bylo docela snadné, nebylo však radno vytahovat před nimi celý měšec, ve kterém měl i stříbrné denáry. Janek se šklebil do stále hustšího šera. Lépe je mít drobné mince nachystané předem a naditý měšec zase dobře utažený za opaskem.

Blížil se k hlavní bráně. Jaké však bylo jeho překvapení, když už z dálky spatřil těžká vrata dokořán otevřená a v nich veliký shluk lidí. Viděl četné pacholky, služebné holky, pobíhající stráž a bojovníky královy družiny. Viděl množství pochodní a slyšel klapot kopyt na kameném nádvoří, ba dokonce hrkot okovaných kol. To byl hluk po setmění naprosto nezvyklý, kupci museli čekat na vpuštění až do rozbřesku. Královský šašek Janek se propletl i se svým psem vším tím neobvyklým shonem a prodral se bránou. Rozhlížel se po nádvoří po nějaké známé tváři, které by se mohl zeptat, co se to tu vlastně děje, když jej ta zpráva zasáhla jako blesk z čistého nebe:

„Král je mrtev... Přivezli krále... Tam na voze vzadu... Náš pán, král Vratislav... Co s námi jen bude, s nebohými...? Ó jaké neštěstí, ó Bože milosrdný! Kriste Ježíši, smiluj se nad námi...! Král je mrtev!“

*Na strmé vyšehradské skále nad řekou Vltavou
stojí tisíciletá lípa. Její obrovská košatá koruna je
vidět z velké dálky, její mohutný kmen neobejme
ani deset statných mužů. Její hlavní kořen sahá
nesmírně hluboko do nitra skály. Strom vévodí celé
zemi. Kolem něj se shromažďovali obyvatelé země,
kolem něj vedly cesty těch, kteří jí jen procházeli.
Všichni se mu obdivovali, mnozí jej zbožňovali.
Tento strom byl svědkem, jak šla staletí. Tento
strom je poslem osudu.*

Šašek Janek se zarazil, jako by do země vrostl, a cítil, že se pod ním podlamují nohy. Pane Bože...! šeptal a křížoval se navyklymi pohyby. Bože milosrdný, dej, ať to není pravda! Dej, ať se mýlí, opakoval si stále dokola, ale sám věděl, že je to jenom planá naděje. Král je mrtev! A tak jako on cítili i všichni ostatní – stráže, služebnictvo, prostí bojovníci, královi velitelé a předáci. Všichni na celém hradě a nakonec v celé zemi, když se dozvěděli zprávu nejdůležitější pro všechny lid, pro celý národ, pro veškerou budoucnost – že zemřel král, pán a dobrotivý otec celé země, jediná záruka práva, pořádku a míru, jediná zábrana proti domácí zvůli i cizácké rozpínavosti.

Zemřel král...! Jsme jako sirotci, opakoval si Janek v duchu. Děti bez otce, než nastoupí nový panovník, nový řád a nový pořádek. Změna na panovnickém stolci bývá v této zemi málokdy pokojná, to věděl z mnoha vyprávění velmi dobře, třebaže žil na pražském hradě teprve deset let. Jaké to asi bude teď, pomyslel si, když zemřel

král? První král, jehož kdy viděla tato země. Vládce, který jí panoval déle než třicet let...

Opíral se o teplé tělo svého velikého psa a pozoroval v mihotavém světle pochodní, jak bojovníci s úctou odnášejí v houni zabalené tělo do budovy knížecího paláce. Konečně zahlédl malou, štíhlou postavu s velikým hrbem, zahalenou do černého pláště, postavu člověka, jehož tak dobře znal. Rychle se k němu vydal, než mu zmizí spolu s mrtvým tělem za řadou stráží. Dav mu celkem ochotně ustupoval.

Dostihl jej právě včas a chytil za rukáv. Malý hrbáč se otočil, a přestože jeho zbledlé rty a široce otevřené temné oči vyjadřovaly strach, pokusil se aspoň pousmát na svého přítele, jehož nesmírnou zvědavost dobře znal. Zavrtěl jen rychle hlavou a sklonil se k rolničkami pošíté čepici. Ani nevnímal, že šeptá, přestože mu nikdo z okolostojících nemohl rozumět ani slova:

„Teď ne, bratře Giovanni, teď to nejde! Musím ke královně, k jeho synům... Až v noci, budu-li moci, přijdu. Však víš kam!“ drmolil královský medikus Donicio svým benátským nářečím a šašek jenom kýval hlavou. Pustil rukáv a pozoroval, jak jeho přítel mizí za hradbou bojovníků v kroužkové zbroji, v přilbicích a s krátkými kopími v ruce. Stráž třeskla zbraní, zatímco její velitel Krása, mladý bojovník s dlouhými černými vlasy a tmavou bradkou v hezké tváři, vytasil meč a začal vykřikovat povely. Hrozil davu, který se teď mačkal i na Janka tak těsně, že jej málem napíchl na hroty kopí v rukou královské stráže. Také pes se začal ošívát a spustil štěkot tak hromovým basem, že první řady zvědavců okamžitě couvly a prostor kolem se vyprázdnil. Velitel Krása se uklidnil a Jankovi se v mihotavém světle pochodní zazdalo, že zahlédl v jeho blýskavém zraku náznak vděku.

Správce pražského hradu Mečislav nechal okamžitě uzavřít všechny brány. Až do rozednění z nich nebude smět živá duše vyjít, pak jako první vyrazí vybraní posli královské stráže po celé zemi, rozjedou se k nejvýznamnějším předákům českých a moravských rodů, kastelánům královských hradů.

Služebníci zatím složili mrtvé tělo v malé poradní jizbě. Vzápětí tam přispěchal Krása s velitelem královské družiny Častou, dvoumetrovým obrem v kroužkové zbroji a se špičatou přilbicí na hlavě. Pak vstoupil sám kastelán Mečislav, malý suchý mužik s bílými vlasy, které mu nespořádaně vykukovaly zpod plstěné čapky.

Medikus Donicio klečel vedle mrtvého krále a tiše se modlil. Ostatní se k němu postupně připojovali – tu se zprudka otevřely protější dveře a do místnosti překotně vstoupila žena mladistvě vyhlížející, štíhlá a pohledná, s dlouhými a hustými tmavými vlasy. Usedavě se rozplakala a objala mrtvé tělo svého manžela. Hladila stále znovu jeho dlouhé, jen málo prošedivělé plavé vlasy a uhlazovala je kolem štíhlého obličejce. Líbala strmé čelo, bledé tváře a zmodralé rty. Plakala přitom hořce a dlouho. Nikdo z mužů se ani hlasitým vydechnutím neodvažoval ji rušit. Královna Svatava se konečně trochu uklidnila, pozvedla hlavu a pohlédla na kastelána Mečislava:

„Mé syny... naše syny... Pane, zavolej naše syny! Já jsem tušila... Věděla jsem náhle, když jsem zaslechla vůz... Vždyť jindy přijížděl z lovu jen v sedle. Ať jsou zde, po mém boku... Nechej je přivést, pane!“

Správce hradu pokynul sloužícímu a zanedlouho se v místnosti objevili dva z jejich tří žijících synů. Jako první přispěchal nejstarší Bořivoj, čtyřiatvacetiletý mladík s vodově modrými těkavými očima, světlými polodlouhými vlasy a ještě světlejší řídkou bradkou. Po něm

přiběhl nejmladší, šestnáctiletý Soběslav, vylekaný a vážný, což bylo vzhledem k jeho jindy veselé, výbušné a otevřené povaze nezvyklé. Oba ihned poklekli a připojili se k modlitbě nad otcovým tělem. Ještě ani neskončili, když se dveře opět otevřely a dovnitř vtrhl velmi hezký mladík jiskrných očí, osmnáctiletý Vladislav, jenž se ihned připojil k modlitbě. Byl následován vážným, malým a hubeným mužem s dlouhým bílým vousem a pozornýma očima. Měl na sobě prostou sutanu duchovního a na hlavě s prořídlymi bílými vlasy vyholenou tonzuru.

Byl to starý probošt svatovítské kapituly Marek, který přispěchal z kamenného paláce pražského biskupa, stojícího jen přes cestu. Přežehnal celé shromáždění křížem, poklekl pokorně u nohou svého mrtvého pána a započal nahlas novou modlitbu, ke které se všichni připojili. Cítili, jak dobře známá slova pomáhají odplavit jejich žal, jejich strach, jejich nejistotu, a jak jim pomáhají opět nalézt pevnou půdu pod nohama.

Probošt konečně povstal, poznamenal se naposledy křížem a pohlédl unaveným zrakem na Mečislava, hodností nejvyššího předáka v tomto shromáždění. Bylo jeho povinností zahájit vyšetřování. Starý kastelán se tedy rozhlédl po hloučku skleslých bojovníků a pak se zeptal schouleného medika:

„Jak k tomu došlo, mistře Donicio? Jak zemřel náš král, pán této země? Budiž mu země lehká a spasení do života věčného jisté!“

Oslovený pozvedl hlavu, přetřel si dlaní tmavou bradku a zavrtěl odmítavě hlavou. Pootočil se a zadíval se na velitele Krásu, který odpověděl nezvykle rozechvělým hlasem:

„Medikus u toho nebyl, kasteláne. Když jsme jej přivedli, byl náš pán již mrtev... Byli jsme, jak víš, na lovu.

Ne daleko, jen v lesích, co jsou v majetku kláštera břevnovského. Bylo již po všem. Hodovali jsme a popíjeli v lesním dvorci, zatímco služebníci vyvrhovali a nakládali ulovenou zvěř. Král pak přikázal k odchodu... Vyšel jako první a pacholek mu přidržel koně. Vyskočil na něj a chtěl jej stočit k bráně, ale náhle zavravoral v sedle. Poklesla mu hlava, pak se sesunul na stranu a spadl z koně. Byli jsme u něj okamžitě, ale už nedýchal... Medika jsme hned přivedli. Byl s námi ve dvorci a také se chystal k odchodu. Však víš, že náš pán jej chtěl mít v posledních měsících vždy nablízku. Ale ani on nemohl už nic dělat...“

„Náš pán král Vratislav,“ ozval se medikův tichý hlas s nápadným cizím přízvukem, „zemřel přesně tak, jak se vždy obával. Jak již dlouho..., nejméně od minulého léta, od své výpravy na Moravu, očekával... Náhle a v okamženi!“

Rozhostilo se mrazivé ticho. Smrti samé se nikdo nebál, to byl jen přechod do života věčného, všichni se však hrozili právě toho, co postihlo jejich krále. Děsili se smrti, jež přijde náhle a nečekaně a zabráni člověku, aby se očistil od hříchů, aby se smířil s Bohem; smrti, kvůli níž by byli v posledním okamžiku svého krátkého pozemského života připraveni o věčnou spásu své nesmrtelné duše; smrti, jež by jim nedopřála čas, aby se rozloučili se svými bližními, aby vyjádřili svou poslední vůli, aby uložili příbuzným, jak naložit s majetkem i nevolnými lidmi. A na tom záleželo každému sedlákovi. Jak důležité to však bylo pro pána celé země!

„Nestačil říci ani jediné slovo, nedal nám žádný příkaz ani pokyn,“ doplnil medika svým svědectvím velitel Krása. Pohlédl významně na kastelána Mečislava, v této chvíli zástupce všech ostatních významných českých rodů, bojovníků, kteří odpradáвна pozvedali svou volbou na

kamenný stolec nového knížete. Správce se ani nepohnul, ale zato se ozval tichý hlas královny:

„Proč... proč jen jezdil na ten lov? Mnohokrát jsem jej varovala. A teď je mrtev!“

„Odpusť, paní...“ ozval se ihned zdvořile, ale rozhodně královský medikus, „ale lov za nic nemůže! Král byl přece nemocen. Trnula mu již dlouho levá ruka, později i noha. Vzpomeň, paní, na záchvat v ležení pod brněnským hradem. Teď už jej netřeba tajit...“

Rozhlédl se po udivených bojovnicích, před nimiž se loni v létě podařilo královo přechodné ochrnutí ututlat, a pokračoval:

„A tak i teď, paní... jinak nebylo. Král nezahynul pádem z koně! On se spíše jen sesunul na bok. Vždyť kůň skoro stál. A tam, kam padl, byla sláma, otepi sena. Vždyť to bylo ještě ve dvorci, před branou. Padl měkce. Nijak se nezranil, nikde nekrvácel, nemá žádnou ránu. A přesto byl mrtev ihned... Myslím, že vlastně zemřel ještě v sedle a sesunul se k zemi už mrtev. Víím,“ obrátil se k mlčícím bojovníkům a zahleděl se do očí Krásovi, „že na tom vlastně nezáleží, ale jako medikus musím dosvědčit, že náš pán zemřel tak, jak se obával. Na svou chorobu, kterou, jak sám víím, trpěli taktéž někteří předkové jeho slavného rodu. Zemřel náhle a v okamžení.“

Medikus Donicio se odmlčel a ani nikomu z bojovníků nebylo do řeči. Královna Svatava zakývala hlavou na souhlas a pohlédla s utajenou obavou v srdci na své syny, jako by chtěla odhadnout, jestli se který z nich dožije doby, kdy bude moci usednout na kamenný stolec českých knížat. K tomu však měli v této chvíli nekonečně daleko. Před nejstarším Bořivojem stáli připraveni ještě nejméně tři další uchazeči, předurčení k nástupnictví nejen svým vyšším věkem, ale i vůlí zemřelého krále.